

Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma için Yavaş Şehir Anlayışı: Kandıra Örneği

Tülay Polat ÜZÜMCÜ^{1*} Aysun ÇELİK² Emrah ÖZKUL³

¹Kocaeli Üniversitesi Kartepe Turizm MYO, Kocaeli, Türkiye

²Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Bursa, Türkiye

³Kocaeli Üniversitesi Derbent Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik YO, Kocaeli, Türkiye

*Sorumlu Yazar:

E-posta:tulay.uzumcu@kocaeli.edu.tr

Geliş Tarihi: 19 Temmuz 2016

Kabul Tarihi: 11 Kasım 2016

Özet

Günümüzde insanlar yaşadıkları kentlerde daha insani ve sürdürülebilir bir yaşamın olduğu yerlerin arayışındadır. Bu kentsel yaşamda sürdürülebilir kalkınma arayışlarına karşılık, sürdürülebilir üretim ve tüketim anlayışını içeren yavaş şehir yaklaşımının en önemli hedefi, yerel toplumun ve ziyaretçilerinin yaşam kalitesini yükseltmektir. Yavaş şehir; küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, yaşam tarzını, sakinlerini standartlaştırması ve yerel özelliklerini ortadan kaldırmasını engellemek amacıyla ortaya çıkmıştır. Yavaş şehir anlayışı; sürdürülebilir bir yerel üretim ve tüketimi öngören, mimarisi, doğası ve kültürel değerleri korunmuş, insanca ve daha kaliteli bir yaşam ortamına ulaşmak amacıyla başlatılmıştır. Aynı zamanda bir yerel kalkınma modeli olarak düşünülebilecek olan yavaş şehir yaklaşımına, bugün birçok kent, yerel kalkınmaya katkıda bulunmak amacıyla, yörelerin sahip oldukları doğal ve sosyo-kültürel çekiciliklerini değerlendirilerek katılmak istemektedirler. Kocaeli ilinin Kandıra ilçesi, doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ve korunmuş kırsal dokusuyla yavaş şehir olmaya aday niteliktedir. Ayrıca yavaş şehir anlayışının aynı zamanda iyi bir kırsal turizm uygulaması örneği olarak Kandıra'nın yerel kalkınmasına da önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Yavaş şehir olabilmek için gerekli kriterleri taşıyan/taşıması kolaylıkla sağlanabilecek olan Kandıra ilçesi kapılarını dünyaya aralayabilecektir. Bu bağlamda çalışmada, sürdürülebilir kırsal turizm hizmet eden, çevresel ve kültürel dokunun korunduğu, yöresel mutfak, el sanatları ve kırsal yaşamın ön planda tutulduğu bir yerel kalkınma örneği olabilecek Kandıra ilçesi ve köylerinin yavaş şehir olabilmelerine yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çalışma kavramsal olarak incelendikten sonra, Kandıra ilçesinin yavaş şehir kriterlerine uygunluğu bakımından irdelenmiş ve bu doğrultuda ilçenin kırsal kalkınmasına yönelik yavaş şehir anlayışının uygulanmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yavaş Şehir, Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma, Kandıra

Cittaslow Movement for Sustainable Rural Development: The Case of Kandıra

Abstract

People today in the cities in which they live is in the search for a more human and sustainable places for their life. In response to this search for sustainable urban development, the most important goal of the approach of cittaslow which includes sustainable production and consumption of slow cities is to improve the quality of life of the local community and visitors. Slow cities; emerged to prevent the elimination of local properties due to the globalization town of tissue, life style, standardization and residents. Cittaslow (slowcity) concept; was initiated in order to achieve targeting local production and consumption, architectural, natural and cultural values are preserved and to reach a better quality of life and the human environment. Today many cities want to join cittaslow, which could be accepted as a local development model approach at the same time, to evaluate the natural and socio-economic attractiveness of the are they have in order to contribute to local development. Kandıra district of Kocaeli Province with its natural, cultural and landscape characteristics and with the preserved rural texture is a candidate for slow city. At the same time, cittaslow approach as a good example of rural tourism is considered to enable important contribution of local development of Kandıra. Kandıra carrying the criterias to be a slow city or easily enabled to have the criterias necessary, can be able to in chopen a door to the world. With this regard, in this study, a local development approach which serving the sustainable rural tourism, environment a land cultural tissue preserved and, regional cuisine, of crafts and rural life be kept at the forefront will be and evaluate Kandıra and its villages potential to become cittaslow. The paper will be examined in terms of compliance with Kandıra district of cittaslow criteria after conceptually investigated and recommendations for the implementation of cittaslow approach for rural development will be submitted to the district.

Keywords: Slowcity (Cittaslow), Sustainable Rural Development, Sustainable Rural Tourism, Local Development, Kandıra

GİRİŞ

Dünya'da endüstrileşmeyle birlikte, makineleşme ve fabrikaların ortaya çıkışı, kentleşmeyi beraberinde getirmiş, tarımda işgücüne olan ihtiyaç azalmış ve kırsal kesimden kentlere göç faaliyetleri hızlanmıştır. Bu devinim sonucu, kentlerde göçlerin oluşturduğu nüfus yoğunluğu plansız bir yapılaşma yaratmış, ulaşım teknolojisinin de gelişmesiyle trafik sorunu meydana gelmiş [1] ve şehirlerin doğal güzellikleri ile doğal kaynaklarının sınırsızlığıyla kullanımıyla tahribatlar yapılmıştır. Ancak kaynakların sınırsız olmadığı, ekosistemin tahrip edildiği ve büyümenin sınırı olması gerektiği fark edilmiş ve sürdürülebilirlik olgusu önem kazanmaya başlamıştır [2].

Sürdürülebilirlik, bugünün gereksinimlerini, gelecek

kuşakların gereksinimlerini karşılama haklarını engellemeden karşılayan kalkınmadır. Sürdürülebilir kalkınmada; kaynaklar sürekli olarak değerlendirilerek, kaynakların maksimum korunması ve özellikle çevreyi koruma bilincinin ön planda tutulması esas alınmaktadır [2]. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma, ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması ilkeleri arasında uzlaşmanın sağlanması ile ortaya çıkmaktadır [3]. Bu bağlamda, bugün insanlar yaşadıkları kentlerde daha insani ve sürdürülebilir bir yaşamın olduğu yerlerin arayışındadır. Bu kentsel yaşamda sürdürülebilir kalkınma arayışlarına karşılık, sürdürülebilir üretim ve tüketimi içeren yavaş şehir yaklaşımının en önemli hedefi, yerel toplumun ve ziyaretçilerinin yaşam kalitesini yükseltmektir. Yavaş

şehir; küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, yaşam tarzını, sakinlerini standartlaştırması ve yerel özelliklerini ortadan kaldırmasını engellemek amacıyla ortaya çıkmıştır.

Kentlerde görülen adeta kendi kendini tüketen *hızlı yaşam* anlayışının yol açtığı sorunları önlemek ve gidermek için geliştirilen politikalar sonucu, çözüm aracı olarak yiyecek sektöründeki *slow food* hareketinin kentlerdeki karşılığı olan yavaş şehir uygulaması önerilmiştir. Türkçe karşılığı “sakin şehir/ yavaş şehir” gibi isimlerle anılan bu hareket, kentlerde yaşanan bu hızlı değişimin etkilerine karşı, kentlerin korunması temeline dayanan, yavaş şehir kentler ağına, ülkemizde dâhil olmak üzere birçok ülkeden kentler katılmıştır [1]. Dünyanın insanlara bırakılan bir miras olmadığı ancak insanlara emanet olduğu düşüncesinden hareketle, hem bugünün hem de gelecekte aynı yerde yaşayacak insanları ve onların yaşam kalitelerini merkeze alan farklı sürdürülebilir kent yaklaşımları ortaya konulmuştur. Bu yaklaşımlardan biri de “*yavaş şehir*” hareketidir [4].

Temelde yerel kalkınma modeli olarak düşünülen ve yerel halkın yaşam kalitesinin artırılmasını temel alan yavaş şehir hareketi [1] ile *yöresel dinamikler harekete geçirilerek yerel toplulukların fizikî, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişimi sağlanabilecektir* [3]. Yavaş şehir anlayışı; sürdürülebilir bir yerel üretim ve tüketimi öngören, mimarisi, doğası ve kültürel değerleri korunmuş, insanca ve daha kaliteli bir yaşam ortamına ulaşmak amacıyla başlatılmıştır. Bir yerel kalkınma modeli olarak düşünülmesi gereken olan yavaş şehir yaklaşımına, bugün birçok kent, yerel kalkınmaya katkıda bulunmak amacıyla, yörelerin sahip oldukları doğal ve sosyo-kültürel çekiciliklerini değerlendirilerek katılmak istemektedirler. Ayrıca yavaş şehir hareketi, “kenti ziyaret edecek turistlerin tutumlarını etkileyerek, onlar için bir tercih nedeni olabileceği düşüncesiyle destinasyon pazarlamasının bir boyutu olarak düşünülmektedir” [1].

Marmara Bölgesi’nde Kocaeli İline bağlı olan Kandıra, aynı zamanda Karadeniz’de 52 km. uzunluğunda kıyısı bulunan, Kocaeli’nin tek bakir ilçesidir. Kandıra, hem doğal hem de kültürel peyzaj özellikleri ve korunmuş kırsal dokusuyla yavaş şehir olmaya aday niteliktedir. Ayrıca yavaş şehir modelinin, aynı zamanda iyi bir kırsal turizm uygulaması örneği olarak Kandıra’nın yerel kalkınmasına önemli katkılar sağlayacağı ve ilçenin doğal kültürel değerlerinin korunarak yaşatılmasını sağlayacağına inanılmaktadır. Yavaş şehir olabilmek için gerekli temel kriterleri taşıyan ve diğer istenen kriterler de çalışma yapılabilecek durumda olan Kandıra ilçesinin yavaş şehir ağına katılması beklenebilir. Bu bağlamda çalışmada, sürdürülebilir kırsal turizme hizmet eden, çevresel ve kültürel dokunun korunduğu, yöresel mutfak, el sanatları ve kırsal yaşamın ön planda tutulduğu bir yerel kalkınma örneği olabilecek Kandıra ilçesi ve köylerinin yavaş şehir olabilmesine yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu çalışmada bir yerel kalkınma örneği olarak yavaş şehir hareketinin doğuşu ve gelişimi hakkında bilgi verilerek, Kandıra ilçesinin yavaş şehir kriterlerine uygunluğu irdelenmiş ve ilçenin kırsal kalkınması için yavaş şehir anlayışının uygulanmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

LİTERATÜR İNCELEMESİ

Kandıra’da sürdürülebilir bir kırsal kalkınma için yavaş şehir anlayışının ideal bir yaklaşım olacağı düşüncesiyle hazırlanan çalışmanın literatür kısmında; sürdürülebilir

kırsal kalkınma, yavaş şehir anlayışı, Kandıra ilçesinin doğal ve kültürel özellikleri, ilçenin yavaş şehir olabilmesi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma

Kalkınma, en geniş anlamda toplumu iyileştirmek demektir. Kimi ekonomistler kalkınmayı; ekonomik büyüme ve dolayısıyla elde edilen daha iyi yaşam standardı olarak tanımlamaktadır [5]. Diğer bir deyişle, kalkınma veya gelişme; kişi başına düşen gelirin artırılması yanında ekonomik, sosyal, kültürel ve demokratik kaynakların bir bütün olarak değişerek, toplumun refahının artırılmasını içeren çok yönlü bir kavramdır [3].

Sürdürülebilir kalkınma, mevcut doğal kaynakların bugünkü kullanımını, gelecek nesillerin kullanımını da sağlamaya yönelik olarak en uygun düzeyde gerçekleştirerek, ülkelerin kalkınmasının önünü açmaktır. Sürdürülebilir kalkınma ile ilgili temel prensiplerden birincisi; büyüme ve gelişmenin, toplumun ihtiyaçlarının tatmininde yaşamsal bir amaç gütmektedir. İkincisi olarak; ekosistemlerin taşıma kapasitesine saygılı ve canlı kaynakların sürekliliğinin sağlanması ölçüsünde *büyüme* ve *çevre* arasında bir uyumdan tam anlamıyla söz edilebilmektedir. Üçüncüsü; bugünkü ve gelecek kuşaklar arasında, doğal kaynakların kullanımında dürüstlük kaygısının önemi üzerinde durulmaktadır. Son olarak ise, *sürdürülebilir kalkınma* felsefesinin; düşüncelerde yeni bir eğilimi, davranış, tutum ve değer yargılarında değişiklikleri içerdiği gözlemlenmiştir [6].

Sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkışı, Birleşmiş Milletler Örgütü’nün kurulması ve çevre konusunda çalışmalar yapmasıyla ilgilidir. 1965 yılında Birleşmiş Milletler (UN) örgütü bünyesinde kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yardımıyla, 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen *İnsan Çevresi Konferansı*, sürdürülebilir kalkınma yolunda ilk önemli adım olmuştur. UNDP genel sekreterliği 1983 yılında Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında *Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED)* kurarak, sürdürülebilir kalkınma çalışmaları için önerilerin sunulduğu raporunu 1987 yılında tamamlamış ve sürdürülebilir kalkınma sözcüğü ilk defa bu raporda kullanılmıştır [7]. Brundtland raporunda yapılan tanımda sürdürülebilir kalkınma; bugünün ihtiyaçları karşılanırken, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamak konusunda herhangi bir problem yaşamalarını önlemektir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir köprü kurulmasını ve dünya mirasının gelecek nesillere mümkün olan en iyi biçimde aktarılmasını hedeflemektedir. Kavramın ortaya çıkışının üç önemli nedeni vardır. Bunlardan ilki, günümüzün büyüme anlayışının sürdürülmesinin imkânsızlaşması, diğeri, bugünün toplumlarının ihtiyaçlarının karşılanması, dünya üzerinde sosyal refahın sağlanması ve yoksulluğun önlenmesidir. Üçüncü ve son neden ise, gelecek nesillerin hayat şartlarını olumsuz etkileyecek girişimlerin önlenmesi, günümüz üretim anlayışının neden olduğu çevre tahribatının gelecek kuşaklar için bir tehlike olmaktan çıkarılmasıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik, çevresel ve sosyal üç boyutu bulunmaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik, gerekli olan mal ve ihtiyaçların gelecekte de üretilmesi, tarım ve endüstri üretimini olumsuz etkileyen yaklaşımlardan kaçınılması ve maddi borçlanmanın gelecekte ödenebilir şekilde kontrollü yapılmasıdır. Çevresel sürdürülebilirlik, kaynakların varlığının gelecekte de sürdürülmesi, yenilenebilir kaynakların tercih edilmesi, yenilenemeyen

kaynaklardan sadece yeterli miktar olanların kullanımı gibi konuları kapsamaktadır. Sosyal boyutu ise temel olarak eşitlik kavramı çerçevesinde şekillenmiştir. İnsan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim gibi konular sosyal boyut içinde ele alınmaktadır [8].

1970'li yıllarda yaşanan ekonomik bunalımla, bölge kavramından yerellik kavramına bir dönüş yaşanmış, kalkınma sürecinde ulusun bir alt birimi olarak tanımlanan bölge yerine, kendi olanakları, birikimleri ve potansiyeline dayalı olarak var olma mücadelesini sürdürebilecek "yerel" kavramını gündeme getirmiştir. **Yerel kalkınma**; kırsal alanda doğal kaynak kullanımını esas alarak, bir taraftan yöredeki bütün fertlerin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yoluyla gelişmişlik farklarının azaltılması amacına yönelik, diğer taraftan çevresel ve kültürel değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini gözetken, yerelde farklılaşan ihtiyaçları, potansiyelleri ve dinamikleri dikkate alarak, çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü olarak kabul edilmektedir. **Yerel sürdürülebilir kalkınma da**; yöresel aktör ve dinamiklerin katılımıyla sağlanacak sağlam bir konsensüs temelinde yerel toplulukların fizikî, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olarak gelişiminin sağlanması amaçlanır. Yerel sürdürülebilir kalkınmada, amaçlara ulaşmak için yörenin güçlü ve zayıf tarafları ile fırsat ve tehditleri çok iyi belirlenmelidir. Yereldeki mekanizmalardan gerek resmi gerekse sivil toplum kuruluşları ortak hareket ederek kendi öz değerlendirmelerini yaparak potansiyellerini ortaya çıkarmak zorundadırlar [3].

Çoğu ülke için kırsal alanda yaşayan nüfusun kentsel nüfustan fazla olması kalkınmayı zorlaştıran bir unsur olup, bu ülkelerde *kırsal kalkınma* üzerinde durulmuştur [9]. "Birleşmiş Milletler Örgütüne göre kırsal kalkınma; küçük toplulukların içinde buldukları, ekonomik ve sosyal koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların birleştirilmesi, bu toplulukların ulusal bütünel kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına gerekli katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir [10]. *Kırsal kalkınma*; kırsal alanlarda yaşayan insanların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan yapısını değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesi, dengesizliklerin giderilmesi, kentsel alanlarda mevcut fiziksel ve toplumsal alt yapının kırsal alanlarda da oluşturulması, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesi yönündeki süreçleri, etkinlik ve örgütlenmeleri ifade etmektedir. Bir diğer deyişle *kırsal kalkınma*, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı, göç ve istihdam sorunlarını yerinde çözmeyi amaçlayan politik bir tercihtir ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesinde stratejik öneme sahiptir [9]. Kırsal kalkınmada öncü ve en önemli sektörlerden birisi kırsal turizmdir [11]. Kırsal turizm, insanların sürekli yaşadıkları yer dışında bir yere seyahat etmesi burada kırsal yöreye ait imkanlardan yararlanması sonucunda gerçekleşen bir turizm türü olup, birçok turizm türü içinde olumsuz etkileri en az olanıdır. Kırsal turizm, yılın dört mevsiminde yapılabilme özelliğinden dolayı, mevsimsel yoğunlaşmaya neden olmamakta ve turistik baskıyı ortadan kaldırmaktadır. Kırsal turizm son on yılda ekonomik kalkınmada, yerel kültür ve kaynakların korunmasında önemli bir araç olarak görülmüştür. Kırsal turizmin olumlu etkilerinden yararlanmak ülkesel ve bölgesel alanda yararlar sağlanması, olumsuz etkilerinin ise önüne geçmeye yönelik önlemler alınması gerekmektedir [12]. Başarılı bir kırsal turizm konsepti sürdürülebilir ve çok amaçlı olmalıdır. Sürdürülebilir kırsal turizmin temel ilkeleri; Yerli toplulukların kültür ve karakterini sürdürmek,

peyzaj ve habitatları sürdürmek, kırsal ekonomiyi ve kalıcı bir turizm endüstrisi sürdürmek olmalıdır [13].

Türkiye'de kentsel alanlar ile kırsal alanlar arasındaki gelişmişlik düzeylerinin farklarının giderek artması, dezavantajlı konumda bulunan kırsal alanların kalkınmasını sağlayacak yeni yaklaşım ve uygulamaların sürekli gündemde olmasına neden olmaktadır [10]. Bu bağlamda, sürdürülebilir yerel kalkınma kavramının dünyanın farklı yerlerinde farklı şekillerde uygulandığını söylemek mümkündür. İtalya'nın Greve, Orvieto, Bra ve Positano'nun belediye başkanları tarafından temelleri atılan, geçmişi 1986'lara dayanan ve günümüzde 25 ülkede yaklaşık 166 kente yayılan *Cittaslow Kentler Birliği*, sürdürülebilir yerel kalkınmanın somut ve başarılı uygulamalarından biridir. *Yavaş Şehir* yapılması çerçevesinde, farklı gelişim yöntemleri uygulanarak; mevcut potansiyelleri olan doğasını, tarihini, kültürünü, ekonomisi, yemeklerini yani kısacası o kenti o kent yapan özelliklerinin yanına yeni cazibe noktaları ekleyerek, hem kent sakinleri hem de ziyaretçiler için kaliteli ve konforlu bir yaşam ortamı meydana getirerek *yerel bir sürdürülebilir kalkınma* sağlanmak istenmektedir [3].

Yavaş Şehir (Cittaslow) Anlayışı

İtalyanca *Citta* (şehir) ve İngilizce *Slow* (yavaş) kelimelerinden oluşan *Cittaslow* kelimesi, *Yavaş Şehir*; *Sakin Şehir* anlamında kullanılmaktadır [14]. Yavaş şehir hareketi, 1986'da Roma'daki İspanyol Merdivenlerinde yapılan Mc Donalds açılışında, "kent meydanı estetiğinin bozulacağı ve yemek yemenin abur cuburla doymak olmadığı düşüncesiyle, gastronomi gazetecisi Carlo Petrini önderliğindeki grubun tabaklar dolusu İtalyan makarnasını fırlatarak protesto etmeleriyle başlamıştır. İtalya'nın Barolo kentinde Slowfood "Yavaş Yiyecek Birliği" oluşturulduktan sonra 1989'da birlik Paris'te uluslararası boyut kazanmıştır [15]. Slowfood (*yavaş yemek*) denilen ve doğaçlama olarak şekillenen bu karşı hareket, giderek yaygınlaşmış ve sonraki yıllarda *yalnızca gıda üzerine değil, yaşam, yolculuk, eğitim, okuma, para* ve başka alanlarda da ortak bir *yavaşlık* felsefesinden beslenen bir akım haline almıştır [16].

Yavaş şehir hareketi, küreselleşmenin şehirler ile beraber sakinlerini, yaşam tarzını standartlaştırmasını ve yerel özelliklerini ortadan kaldırmasını engellemek için kurulmuş bir kentler birliği olarak tanımlanabilir. Yavaş şehir hareketiyle, küreselleşmeye karşı, yerleşme ön plana çıkarılarak, halkın yaşam kalitesinin artırılması ve yerel bir bölgenin kültürel çeşitliliğinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır [17]. Bugün 11'i ülkemizde olmak üzere, 30 ülkede, 208 kentte olan bulunan yavaş şehirler ağının [18], sembolü turuncudur ve kabuğunun üstünde şehri taşıyan bir salyangoz bulunmaktadır [14].

Yavaş şehir hareketi doğaya zarar vermeden de kentlerin gelişebileceğini savunmaktadır. Yavaş şehirler; tarihsel kentsel öğeleri koruyabilecek, antenleri, baz istasyonlarını merkezi sistemlerde toplayabilecek, telefon ve elektrik kablolarını yer altına alabilecek, havayı, suyu kirleten etmenleri bertaraf edecek, alternatif ve yenilenebilir enerji kaynakların kullanıldığı, çöp toplamadan ilaçlamaya kadar çevre dostu teknolojilerden yararlanabilecektir. Ayrıca kenti katılımcı bir anlayışla yönetebilecek; yerel ürünlerine, sanatlarına, yemeklerine ve kültürlerine sahip çıkacak, tarihi ve kültürel yapıyı koruyacak, yerel üreticiyi destekleyerek, ürünleri için satış noktaları oluşturulacak, ekolojik ve çevresel özellikleri, kentsel dokuya sahip çıkacak, daha insanca, daha yaşanabilir ve sürdürülebilir bir geleceği katılımcı bir anlayışla tasarlayacak, sakin bir

ortamda, küreselliğin sıradan hale getirdiği binlerce kent içerisinde kendi özgün değerleriyle ayrılabilirler [19]. Bunların yanında, yavaş şehir felsefesi, kentin dokusunun ve hikâyesinin şehir sakinleri ve ziyaret edenler tarafından uyum içinde, zevk alınabilecek bir hızda yaşanması ve yerel zanaatlar, tatlar, sanatların, sadece eskilerin değil, çocuklar ve misafirlerle paylaşılmasıdır [17]. Yavaş şehir süreci, yavaş şehre katılmak isteyen şehrin belediye başkanının üyelik talep başvurusunu Koordinasyon Komitesi'ne ya da Ulusal Organizasyon Komitesi'ne göndermesiyle başlar. Aday şehrin Uluslararası Cittaslow Koordinasyon Komitesi'ne hitaben yazılacak başvuru mektubunda; şehrin tanıtımı (tarihi, coğrafi yapısı, nüfusu, sahip olduğu özellikler vb.), yavaş şehir ağına başvurma sebep ve gerekçeleri, şehrin yavaş şehir kriterlerinden hangileriyle eşleştiği ve eşleşmeyen kriterleri gerçekleştirmek için yürüttüğü projeler, aday şehrin birlikte iletişimde bulunacak kurumsal ve/veya teknik iletişim kişinin belirtilmesi gerekmektedir. Bu süreçte aday şehrin başvuru mektubu kabul edildikten sonra adaylık ön değerlendirmesi yapılmaktadır.

Yavaş şehir kriterleri, sakin aynı zamanda geçmişe sadık kentler oluşturmak, ancak belirli şartların sağlanmasıyla gerçekleştirilebilir. Buradaki ön koşullar, kentlerin kendine has geçmişlerini, sadeliği ve sakinliğin gereklerini sağlamaktır. Bu bağlamda yavaş şehre üye olan veya olmak isteyen kentlere Uluslararası Cittaslow Tüzüğü Ek C'de belirtilen kriterleri gerçekleştirmeyi hedef olarak belirlemeleri ve bu alanlarda çalışmaları gerekmektedir. Kentlerin üyeliğe kabul edilmek için bu kriterlerin en az %50'si ile uyumluluk sağlaması ve üyelik başvurusunun kabul edilmesinden önce, Uluslararası Cittaslow Birliği'nin ülke temsilciliği tarafından yani ülkemizdeki ilk yavaş şehir Seferihisar tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Son döneme kadar bu özellikler sekiz başlık altında toplanmıştır. Sırasıyla bunlar; çevre politikaları, altyapı politikaları, kentsel kalitenin artırılmasına yönelik teknoloji ve tesisler, yerel üretimin desteklenmesi, misafirperverlik, farkındalık oluşturma, olağanüstü gereklilikler ve slow food faaliyet ve projelerinin desteklenmesidir [20].

Orvieto'da Kasım 1999'da hazırlanan sözleşmeye göre, *Sakin Şehirlerin* aşağıdaki şartları sağlaması gerekmektedir. Bu şartların genel çerçevesi incelendiğinde, somut anlamda *sürdürülebilir bir yerel kalkınma anlayışı* ile karşılaşılmaktadır [16].

- Etrafını çevreleyen bölgenin ve kentsel düzenin niteliklerini korumak ve geliştirmek için, yeniden kullanma tekniklerini araştırarak, çevresel politikalar uygulaması,
- Toprağın işgali için değil, kullanımının geliştirilmesi için, işlevsel bir alt yapı politikası yürütmesi,
- Çevrenin ve kent düzeninin kalitesini geliştirmek için teknoloji kullanımını teşvik etmesi,
- Doğal, çevreyle uyumlu tekniklerin kullanımıyla üretilen yiyecek maddelerinin tüketimini desteklemesi, genetik yapıyla oynanmış ürünleri hariç tutarak, Slow Food Ark ve Presidia projeleriyle işbirliği içerisinde, zor durumlar için gereken tipik ürünlerin üretilmesi,
- Bir bölgenin kültür ve geleneklerinin korunarak, simgeleşmesine katkıda bulunup, yerli üretimi teşvik etmesi ve tüketicilerle, kaliteli üreticiler ve satıcılar arasında doğrudan temas kurulabilmesi için tercih edilebilir ortamlar ve mekânlar yaratmayı desteklemesi,
- Konukseverlik kalitesini ve yerel toplum ile onun belirli özellikleri arasında gerçek bir bağ kurmayı desteklemesi, bir şehrin kaynaklarının eksiksiz ve yaygın olarak kullanımını önleyen fiziksel ve kültürel engelleri

kaldırması,

- Gençlerin ve okulların sistematik bir biçimde lezzet eğitimiyle tanışmasına özel bir dikkat göstererek, yalnızca iç işletmecilerinin değil, bütün vatandaşlarının Yavaş Kent'te yaşadıklarına dair farkındalıkların sağlanmasıdır.

Yavaş kent olabilmek için Yavaş Şehir Bildirgesi'nde yer alan; Çevre Politikaları, Altyapı Politikaları, Kentsel Kalite için Teknolojiler ve Tesisler, Yerel Üretimi Korumak, Konukseverlik, Farkındalık, Slow Food Etkinlik ve Projelerine Destek ana başlıkları altında 59 ana kriterde projeler oluşturulması gerekmekte, aday şehrin, Cittaslow Birliği'nin kriterleri hakkında geliştirdiği başvuru dosyasının, değerlendirilmesi sonucunda %50'den fazla puan alması gerekir [21].

Yavaş Şehir adaylık kriterlerine göre hazırlanan projelerin; kentsel çevre, yerel gönenci artırma ve iyi yönetim öğelerinin hedeflendiği bir kentleşme anlayışıyla, kentsel yaşam kalitesinin artırılmasının amaçlandığı görülmektedir. Örneğin belediye hizmetlerinde; güneş enerjili sokak aydınlatması, elektrikli araçlardan ileri teknoloji arıtma tesisleri vb. modernliğin yaşam kalitesini artıran olanaklarından yararlanılması teşvik edilmektedir [22].

Ayrıca yeterli miktarda ve iyi kontrol edilen çöp kutuları ve/veya çöp konteynırı olması, tesisler imar planına uygun ve bakımlı, doğal ve yapay çevre ile bir bütünlük içinde olması, yeterli miktarda temiz sağlık olanakları, duş ve içme suyu bulunması, atık suların lisanslı bir arıtma tesisine ulaştırılması, sürdürülebilir taşıma araçlarının kullanımı teşvik edilmesi, özel olarak düzenlenmiş alanların dışında araç kullanımı ve park yapılmasına izin verilmemesi, tehlikeli atıklar için yeteri miktarda, ayrı ayrı toplama imkânları bulunması ve kullanımına önem verilmesi gereklidir [23]. Bunlarla birlikte, yavaş şehir kriterleri arasındaki temel noktalardan birisi de; organik gıdaların üretimini ve tüketimini desteklemektir. Özellikle, yerel üretimi ve bunların kullanımını teşvik ederek, yerel üreticiler ile tüketiciler arasında ilişkiler kurmak ve bunun için ortamlar ve mekânlar yaratmaktır [24]. Bu noktada, yavaş şehir hareketinin en önemli motor gücü ve avantajını, *"etik, bilinçli ve sürdürülebilir tüketimlik"* çerçevesinde öncelikle yerel, çevreyi koruyan, ekolojik, dönüşebilen ve yeniden kazandırılabilen bir üretimi öngören ve böyle bir kent yönetimini talep eden *halk ve tüketiciler* oluşturmaktadır [22].

Tablo 1. Yavaş Şehir Kriterleri [35]

Çevre Politikaları	Hava, su, toprak kalitesini yasalarla belirlenmiş standart seviyelerde tutmak, Endüstriyel ve evsel atıklardan kompost gübre elde edilmesini desteklemek ve yaygınlaştırmak, Atıkları kaynağında ayırma programları oluşturmak, Kanalizasyon atıklarının artırılmasını sağlamak, Enerji verimliliğini ve alternatif enerji kullanımlarını yaygınlaştırmak, Ticari reklamlar ve trafik işaretlerinde düzenleme yapmak, Elektromanyetik kirliliği önlemek, Gürültü kirliliğini önlemek, Işık kirliliğini önlemek, ISO 9001 ve ISO 14000 gibi Çevre Yönetim Standartlarını benimsemek.
Altyapı Politikaları	Tarihi ve kültürel değerleri korumak, geliştirmek ve tarihi mekanları yeniden kullanılabilir hale getirmek, Hareketliliği ve trafiği güvenli kılmak, Okul ve kamu binalarına ulaşımında bisikleti yaygınlaştırmak, bunun için yollar yapmak, Toplu ulaşımı ve yaya ulaşımını desteklemek, Mimari uygulamaları, engellileri de dikkate alarak yapmak, Aile yaşamını ve yerel etkinlikleri desteklemek, rekreasyon alanları, spor alanları yapmak, kronik hastalara ve yaşlılara yardım etmek, ailelerle okullar arasında çeşitli etkinlikler düzenlemek, Tıbbi yardım merkezleri açmak, Yeşil alanlar ve oyun sahaları oluşturmak, Doğal ürünlerin satılabileceği ticari merkezler açmak, Friendlyshop (dost mağazalar) oluşturmak (mağaza sahipleri ile anlaşarak halkın mutlu alışveriş yapmasını sağlamak), Bozulan kentsel alanları yeniden düzenleyerek kentin kullanımına sunmak, Kenti yeniden şekillendirmek ve geliştirmek, Semt danışma ofisleri açmak ve Cittaslow bilgilendirme bölümü oluşturmak.
Kent Dokusunun Kalitesini Artırma	Biyomimarlığı öğretmek ve geliştirmek, Kenti fiber optik ve kablosuz sistemle donatmak, Elektromanyetik alanları belirleyecek sistemler oluşturmak, Belirlenmiş bir programda peyzaj ve çevre atıklarını konteynurlarda toplamak, Açık alanlara (kamu-özel) yöreye uygun, özellikle de yerli bitkiler dikmek, Vatandaşların internet yoluyla bilgilendirilmesini sağlamak için sistemler geliştirmek, Gürültülü alanlarda gürültü kirliliğini önlemek, İnsan davranışlarına yönelik olarak renklerle planlamalar yapmak, Evden çalışmayı desteklemek (telework-homeoffice).
Yerli Üretimi Koruma ve Destekleme	Organik çiftçiliği geliştirmek, El sanatlarını ve zanaatkarları desteklemek, yok olmalarını önlemek, Yerel üretimi yaygınlaştırmak, okul kantinleri ve restoranlarda kullanılmalarını teşvik etmek, Okullarda “yavaş yemek” akımını yaygınlaştırmak ve lezzet eğitimi vermek, Yöreye özgü ürünlerin ticarileşmesini sağlamak ve yok olmalarını önlemek, Şehirde bulunan yaşlı ve tarihi özellik taşıyan ağaçları koruma altına almak, Yerel kültürel etkinlikleri desteklemek.
Konukseverlik	Turistlere karşı konukseverlik için halkı ve çalışanları eğitmek, Tarihi ve turistik mekanlara turistler için uluslararası yönlendirme levhaları yerleştirmek, Mağazalarda ürün etiketlerinin açık, anlaşılır bir şekilde yazılması konusunda mağaza sahiplerini uyarmak, “Slow” gezi programları için hazırlıkları yapmak (broşür, web vb.)
Farkındalık	Slow City nedir? Slow City olmak için neler yapılmalıdır gibi konularda bilgilendirme kampanyaları düzenlemek, Tohum bankası, eğitim parkları vb. oluşturarak “slow” felsefesini anlatmak, Slow City ve SlowFood’u yaygınlaştırmak için etkinlikler düzenlemek. Yavaş şehir hareketi ile ilgili olarak yukarıda verilen temel ilkeler dikkate alınmalıdır.

Diğer yandan yerel ürünlerin tercih edilmesiyle, yerel üreticiler harekete geçmekte; teşvik edilen organik üretimle, ürünlerin değer kazanması sağlanmakta, dolayısıyla yerel ekonomide bir canlanma yaratılarak, istihdam ile refah artışına yol açmaktadır [25]. Buna en güzel örnek, Türkiye’nin ilk yavaş şehri olan Seferihisar’dır. Bir çeşit yerel keçi peyniri türü olan *Aramola* örneğiyle başlayan organik üretim Seferihisar’da üretimi yerel halk tarafından gerçekleştirilmekte ve bir e-ticaret uygulaması örneği olan *Seferipazar* uygulamasıyla tüm yurttan talep eden kişilere, adrese teslim 150’nin üstünde olan bu organik ürünler gönderilebilmektedir. Ardından ilçede kurulan *Mandalina ve Zeytin Üretici Birlikleri* ise üniversitelerde “*Sürdürülebilir İş Modelleri*” olarak örnek gösterilmekte; kentte üreticiden tüketiciye pazarlar yanı sıra, çevreci STK’larla işbirliği içerisinde %100 Organik Pazar adıyla İzmir ve çevresinde pazarlar kurulmaktadır [26].

Yavaş Şehir hareketinde belediyeler, kent yönetimini halkla paylaşmak; iyi bir yönetim gerçekleştirmek için Sivil Toplum Örgütleri (STK) ile yakın işbirliği içerisinde. Örneğin Seferihisar’da STK’lardan oluşan Kent Konseyi belediye yönetimine katılmakta; kadın, çocuk meclisleri kendi alanlarındaki hizmetleri etkin olarak yönlendirmektedir. Yavaş Şehir yönetimi konseptine geçilmeden önce halk bu konuda bilgilendirilmekte; çevre, yerel, kültürel değerler ve yerel üretimin desteklenmesi ile ilgili yoğun halkla ilişkiler çalışmaları yürütülmektedir. Böylece halkın tüketimden gelen gücünün de katkısıyla oluşan sinerji *Yavaş Şehir Kriterlerinin* yerine getirilmesinde kullanılmaktadır [22].

Kandıra Hakkında Bilgiler

Kandıra İlçesi, Marmara Bölgesi’nde Kocaeli İline bağlı Karadeniz’de 52 km. uzunluğunda kıyısı olup, yüzölçümü 933 km²’dir [27]. Kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Karasu güneydoğusunda Adapazarı güneyinde İzmit, batısında Şile vardır. Kandıra ilçesinin arazisi dalgalı ve birçok küçük tepelerle örtülüdür. Bu tepelerin önemli kısmı meşe ve gürgen ormanlarıyla meşhur olup, emsalsiz manzara arz eden tepeleri vardır [28]. İlçenin iklimi Batı Karadeniz ve Marmara bölgeleri ikliminin etkisi altında olup, geçiş iklimi özelliğini taşır. Yazın yağışlar genellikle düzensizdir. Kış mevsimi genellikle fazla sert geçmez, yağışlar yağmur şeklinde olup, kar yağışı azdır [27].

Kandıra’ya Bizanslılar santral anlamına gelen “Kentri” adını vermişlerdir. İlçeye bu ismin verilmesinin sebebi, ilçenin Üsküdar ile Tarsus arasında gece yapılan bir haberleşme sisteminin bir santrali niteliği taşımasıdır. Kandıra’nın topraklarımıza katılması ise, Orhan Bey zamanında 1308-1317 tarihleri arasında Kocaeli fâtihî adıyla anılan Akça Koca Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. 1868 yılından önce Kandıra, Üsküdar Kazası’na bağlı bir nahiye iken, ilçe olduğunda Müstakil İzmit Sancağı’na bağlanmış. Millî mücadele içinde de aktif rol alan Kandıra, Kurtuluş Savaşı sırasında 1918’de İngilizlerin, 1920’li yıllarda Yunanların işgallerini yaşayan ilçe, bir dizi Rum, Ermeni, Abaza, Çerkez çetelerinin saldırılarına mâruz kalmıştır. Bu dönemde Kuvâ-i Milliye ve Atatürk’e gerekli desteği veren Kandıra, Millî Mücadele yıllarında onurlu görevi yerine getirmiştir [29].

Kandıra ormanlarında kestane, meşe, gürgen, doğu kayını, defne, kızılıçık, koca yemiş ve ıhlamur ağaçları bulunmaktadır. Biyolojik çeşitliliğin korunması ile ekolojik dengenin korunması, ekolojik tarımın, ekoturizmin ve doğa turizminin teşviki yerel halkın gelir seviyesinin artırılması açısından çok önemlidir. Kandıra’nın Karadeniz’e dökülen 3

önemli deresi bulunmakta olup, Sarısu Deresi 25 km, Seyrek Deresi 11 km, Kumcağız Deresi ise 7 km uzunluğundadır (30). İlçe yeşillik ve orman bakımından adeta cennet gibidir. Kıyı şeridi boyunca uzanan ormanlar önemli bir alanı kaplar. İlçenin Pınarlı Köyü'nde doğal göl, Karaağaç ve Kaynarca İlçesinin Arifağa Köyleri arasında Kamış Gölü, Ütük'te bir gölet, Ahmethacılar ile Kaymazerikli Köyleri arasında Toramanlar göleti vardır [27].

Mülga köy hizmetleri genel müdürlüğünün 70'li yıllarda hazırlanmış olduğu arazi kullanım kabiliyet sınıfı haritası verilerine göre; 933 km² yüzölçümüne sahip Kandıra topraklarının 2709 hektarı I.sınıf tarım arazisi, 3196 hektarı II.sınıf tarım arazisi, 3014 hektarı III.sınıf , 35267 hektarı IV.sınıf, 28002 hektarı VI.sınıf, 12414 hektarı VII. sınıf ve 329 hektarı VIII. Sınıf arazidir. Kandıra ilçesi topografik yapısı küçük tepelerle kaplı ve belirgin arazi formundadır. İlçede; Babadağ'ı (400 m), Çaltepesi (350 m) gibi bölgeye göre yüksek sayılabilecek tepeler bulunmaktadır [30].

Balıkçılık, Kefken ve Bağıranlı halkının en büyük geçim kaynaklarıdır. Bölgede istavrit, tekir, levrek, mezgit, kefal, sazan, kalkan ve palamut gibi değişik balık türleri bolca bulunmaktadır [27]. Geniş araziye ve ormanlara sahip olan Kandıra da, halk, koyun, sığır, manda vb. hayvanları bitki yoğunluğu sayesinde beslemektedir [28]. Kandıra'ya karayolu ile üç ayrı yönden ulaşmak mümkündür. İstanbul-Ankara arasında TEM otoyolu Kandıra sapağından ayrılarak 35 km. sonra Kandıra'ya ulaşılır. İstanbul İli, Şile ve Ağva ilçesini takip eden bir yol ile de Kandıra'ya ulaşmak mümkündür ve Ağva-Kandıra arası 38 km'dir [27].

Kandıra doğal kıyılarıyla ve plajlarıyla dikkat çekmektedir. Kefken ve Kerpe doğal koy kıyısında kurulmuş olup, Kandıra ilçesine bağlı olan köylerin kıyıları hemen hemen tümüyle doğal kumsaldır. Kumda da nitelikli ve ince olan bu doğal plajların gerisinde çadır kurulabilmektedir. Öte yandan, söz konusu köylerde pansiyonculukta ya olup, köylerin yamaçlarında yazlık evler kurulmuştur. Kerpe ve Kefken dışında Kandıra'da Cebeci, Seyrek, Kumcağız ve Bağıranlı kıyılarında doğal kumsallar bulunmaktadır. Kerpe ve Kefken'de turizm önemli bir sektör haline gelmiştir. Yaz aylarında ilçe ticaretinde büyük bir hareketlilik vardır [31].

Kandıra'da sosyal hayata bakıldığında, Kafkas, Doğu Karadeniz, Balkan göçmenlerinin kendilerine özgü yaşam biçimlerini sürdürmekte olduğu görülmektedir. Kandıra'nın köylerinde geleneksel giysilere rastlanmaktadır. Şalvar, entari, ak yazma ya da serpen denilen geniş, uçları püsküllü başörtüler geleneksel giysiler arasındadır. Kadın giysilerinde, üçetek fes, elibade denilen kadife ceket, topuklu pabuç; erkek giysilerinde dizlik, potur ya da zıvga, işlik, mintan, aba ve kalpak törenlerde, halk oyunlarında kullanılan geleneksel giysilerdir. Giysilerde yöreye özgü olan el dokuması Kandıra bezi kullanılmaktadır. Köylü arasında köy bezi denilen Kandıra bezi ülke çapında haklı bir üne kavuşmuştur. Geleneksel dokuma tezgâhlarında üretilen bu bezlerden eskiden yatak, yorgan çarşafı, yastık kılıfı, iç don, mintan vb. yapılırken artık çay takımları, peçeteler, masa örtüsü, yastık, ceket, döpiyes, gecelik yapılmaktadır. Giderek yok olan tezgâhlarda az da olsa hala Kandıra bezi dokunmakta; köylü kızına çeyiz olarak daha çok sandıkta eski bezler saklanmaktadır. Kocaeli ilinin körfez kıyısında olmayan tek ilçesi olan Kandıra, Körfez kıyısındaki gelişmelerden uzak kalmış, Körfez kıyısındaki yerleşim hızla sanayileşip, büyüyerek, kesintisiz bir kentsel alan yaratırken, Kandıra'da sanayi gelişmemiş, tarıma dayalı durağan yapısı sürmüştür. Halkın büyük çoğunluğu çiftçilik ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Hindi

yetiştiriciliği de yörede önemli bir uğraş haline gelmiştir. Kandıra'ya özgü yerel bir sanayi dalı taş işlemeciliğidir. Kandıra, Akçaova taşı diye adlandırılan bu taş, yapı ve süs malzemesi olarak kullanılmakta, yurdun çeşitli yerlerine pazarlanmaktadır [31].

Kandıra köylerinde halk gelenek ve göreneklerine bağlı yaşamaktadır. Geleneksel eski köy evleri genellikle alt katında hane sahibinin besilik hayvanlarının bulunduğu ahır kısmı ile üst katında aile fertlerinin yaşadığı iki katlı kerpiç-ahşap karışımı yapılardan oluşmaktadır. Bazı köylerde, şehirlerdeki çok katlı yapılaşmaya özenilmesi ve mali durumun iyileşmesi ile birlikte 4-5 katlı betonarme yapıların arttığı gözlemlenmiştir. Her köyde eski bir köy ilkokulu ve lojmanı binası vardır. Ancak taşımali eğitimden yararlanıldığı için bu ilkokul binaları kullanılabilir olduğu halde atıl durumda bırakılmıştır. Köylerin tamamında içme suyu şebekesi ve tamamına yakınında kanalizasyon şebekesi olup, köy yolları asfalttır ve elektrik mevcuttur. Ayrıca Kandıra'da kırsal peyzaj değerleri yüksek olan köyler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Osmanlılar zamanından kalma işlemeli taş kalıntıları, özgün ev ve sokakları bulunan Ağaçaçıl Köyü, zengin yeraltı sularına sahip Akçakese Köyü, Kandıra taşı üretiminde önde gelen Akçaova Köyü ve Akıncı Köyü, deniz turizmi ve kıyılardaki doğal kayalık havuzları ile bilinen Bağıranlı Köyü, mavi bayrak ödüllü geniş ve sığ sahilleri olan Cebeci Köyü, İlginç jeolojik yapıdaki pembe kayalıkların bulunduğu Kefken ve Kerpe'dir [30].

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın ana materyalini Kandıra ilçesinin doğal ve kültürel kaynakları, konu ile ilgili yapılmış araştırma ile çalışmalar ve ikincil istatistik veriler oluşturmaktadır. Araştırma da; nüfus, tarım ve hayvancılık ile ilgili verilerin analiz edilmesinde TÜİK, Kandıra İlçe Nüfus Müdürlüğü ve Kandıra Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü verilerinden yararlanılmış, Kandıra ilçesinde doğrudan gözlem ve görüşmeler yolu ile edinilen deneyim ve bilgilerin değerlendirilmesi de esas alınmıştır. Doküman incelemesi niteliğindeki bu çalışmada; sürdürülebilir kırsal kalkınma ve yerel kalkınmanın ne olduğu irdelenmekte, yavaş şehir kriterleri Kandıra bağlamında değerlendirilmektedir. Kandıra ilçesi nüfusunun 50 binin altında olması ve yavaş şehir kriterlerinin sağlayabilecek doğal ve kültürel potansiyele sahip olabileceği düşüncesiyle çalışma alanı olarak seçilmiştir. Ancak Kandıra nüfusunun 50 bin sınırın hemen altında (49.975) olması ise araştırmanın kısıtıdır.

Kandıra'nın Yavaş Şehir Potansiyeli ve Bulgular

Yavaş Şehirler birliğine üye olabilmek için en temel kriter nüfusun 50 binden az olmasıdır. Bununla birlikte, birliğe giriş için belirlenen 59 kriter bulunmaktadır. Bu kriterlerin temel hareket noktası; insan odaklı olması, kent halkının, STK'ların olduğu, insani bir kent konseyi örgütlenmesi olmasıdır.

Tablo 2. Kandıra İlçesi 1965-2013 Nüfusu [32, 33, 31, 29]

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
1965	23.631	23.802	47.433
1970	23.417	23.210	46.627
1975	23.411	26.818	50.229
1980	24.086	26.164	48.250
1985	25.139	24.173	49.312
1990	24.392	25.583	49.975
2000	27.202	25.216	52.418
2007	-	-	47.322
2013	-	-	49.975

Tablo 3. Kandıra İlçesi Arazi Sayısı ve Büyüklüğü [34]

Köy	Parsel Sayısı	Arazi Sayısı	Müracat Edilen Alan (Da, M ²)	Müracat Edilmeyen Alan(Da,M ²)	Toplam Alan (Da, M ²)
96	70.677	72.360	195.342,449	22.331,423	217.673,872

Kandıra ilçesi nüfus müdürlüğüne bağlı 91 köy, 5 merkez mahallesi mevcut olup, toplamda 183 aile kütüğü bulunmaktadır [32]. Kandıra'nın nüfusu 1980'de 1950'ye oranla %16 azalmış, bu gerilemede, ilçenin kimi köy ve bucaklarının 1954'te Sakarya iline bağlanması etkisi olsa da, asıl etmen ilçenin yetersiz ekonomik koşulları nedeniyle ilin verdiği göçtür. Yaz aylarında turizm faaliyetleri yoğunlaşan ilçe nüfusu, yaz aylarında da 150 bini bulmaktadır [31]. Kandıra'nın 1965 yılından günümüze kadar resmi anlamda ulaşılabilen 2013 nüfus sayımına kadar olan nüfus istatistikleri Tablo 2'de görülmektedir. Buna göre; Kandıra ilçesi son 50 yılda yalnızca iki kez 50.00 nüfusun üstüne çıkmış ve bu da en fazla 52.418 seviyesinde kalmıştır. 2013 son nüfus sayımında sınırın hemen altında olmasına karşın, yavaş şehir nüfus temel kriterini karşılamaktadır. İlaven, 2000 yılı nüfus sayımına göre Kandıra ilçesinde; nüfusun yaklaşık %85'inin istihdam edildiği, %15'inin ise işgücünde olmayan ve işsiz olduğu görülmektedir. Tablo 3'de ise, Kandıra'nın 96 köy ve 217.673,872 (da,m²) alana sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu Seçilmiş Göstergelerle Kocaeli 2013 raporuna göre, Kocaeli'nde bulunan tarım arazilerinin %55'ini Kandıra tarım arazileri oluşturmaktadır olup, Kocaeli toplam işlenen tarım alanı toplam 72532 hektar olup, bunun 32788 hektarı Kandıra ilçesine aittir. Yine ilçe tarımsal araç ve gereç sayıları bakımından da büyük bir varlığa sahiptir. Yine aynı raporda; Kocaeli ili tahıl ve bitkisel ürünlerin üretimi bakımından ilçelere göre değerlendirildiğinde, tahıl üretiminde tüm ürünlerde Kandıra ilçesi açık ara farkla ilk sırada yer alırken, sebze üretiminde Kandıra üçüncü sırada yer almaktadır. Kandıra ilçesinin bu anlamda Kocaeli ilinin tahıl ihtiyacını karşıladığı anlaşılmaktadır.

Kandıra ilçesi ve köylerinde yetiştirilen meyve-ağaçlar Tablo 4'de, ilçede yetiştirilen meyveler ise Tablo 5'de görülmektedir. Buna göre; Kandıra'da en fazla yetiştirilenler; 48.288,118 fındık ilk sırada, 1.211,726 (da, m²) ile ceviz ikinci sırada, 632,912 (da, m²) ile kavaklık üçüncü, 351,606 (da, m²) ve elma dördüncü sırada yer almaktadır. Tablo 5'de sebze üretimine bakıldığında ise; ekmeklik buğday 42.240.456 ile ilk sırada, yulaf 21.822,568 ile ikinci sırada, fig 16.350,479 ile üçüncü sırada yer alırken, 15.926,250 ile arpa dördüncü sırada yer almaktadır. Kandıra ilçesi tablolarda da görüldüğü üzere, meyve-sebze ve bitki çeşitliliği ve üretimi açısından son derece zengin olup, organik üretim gerçekleştirilmektedir.

Tablo 4. Kandıra'da Yetiştirilen Meyve ve Ağaçlar [36]

Ürünler		Ürünler	
Ekili alan (da ,m ²)		Ekili alan(da ,m ²)	
Armut	36,087	Kavaklık	632,912
Ayva(Dağınık Ağaç)	1,702	Kestane(Dağınık Ağaç)	100,00
Badem	0,955	Kiraz(Dağınık Ağaç)	26,847
Ceviz	1.211,726	Kivi	12,268
Dut(Dağınık Ağaç)	2,223	Nar	12,582
Elma	351,606	Şeftali	1,000
Erik(Dağınık Ağaç)	188,457	Üzüm Kurutmalık (Çekirdeksiz)	2,979
Fındık	48.288,118	Üzüm Sofralık (Çekirdekli)	3,926
İncir	3,095	Vişne	36,435
Karışık Meyvelik	227,293	Zeytin	7,079

Tablo 5. Kandıra Ekilen-Dikilen Sebzeler [34]

Ürünler	Ekili alan(da,m2)
Altın Çilek (Yer Kirazi)	2,000
Arpa	15.926,250
Ayçiçeği (Yağlık)	3.323,825
Bakla	1,780
Bamya	1,383
Bezelye	20,501
Biber (salçalık)	0,599
Biber (sivri, çaliston)	131,622
Börülce	0,500
Bugday (Ekmeklik)	42.240,456
Bugday (Makarnalık)	58,108
Çavdar	28,846
Çayır/Mera	8.705,970
Çilek (örtü altı dahil)	71,720
Dari	5,893
Dereotu	0,050
Domates (Salçalık)	2,237
Domates (Sofralık)	38,366
Fasulye (Kuru)	33,485
Fasulye (taze)	71,851
Feslegen (Reyhan)	0,100
Fig	16.350,479
Hayvan Pancarı	1,705
Hiyar	0,500
Ispanak	15,480
Kabak (bal)	66,986
Kabak (Çerezlik)	15,562
Kabak (sakiz)	8,549
Karpuz	299,130
Kavun	6,501
Kekik	0,100
Kisnis	1,389
Korunga	419,004
Lahana (beyaz)	127,583
Lahana (Kara yaprak)	2,641
Lahana (kirmizi)	2,960
Marul (göbekli)	13,993
Marul (kivircik)	29,992
Maydanoz	28,450
Mercimek kirmizi	2,613
Mercimek yeşil	0,250
Misir (Dane)	5.799,469
Misir (Hasıl)	1,712
Misir (Silaj)	10.960,279
Nadas	1.775,610
Nohut	35,505
Pamuk	1,520

Pancar (Kirmizi)	17,051
Patates	3,144
Patates (Tatlı)	9,003
Patlıcan	3,000
Pazi	0,250
Pepino	2,000
Pirasa	27,101
Rezene	0,100
Roka	0,400
Salgam	8,120
Sarmısak (kuru)	0,250
Seker Kamisi	2,101
Sekerpancari	1,943
Sogan (kuru)	22,716
Sogan (taze)	9,544
Sorgum Sudan Otu	549,881
Susam	4,422
Süpürge Otu	611,488
Tere	0,380
Trinova	5,256
Tritikale	10,664
Turp (kirmizi)	2,000
Vasıfsız Çayır	839,650
Yerelması	0,250
Yerfistigi	0,250
Yonca	9.550,077
Yulaf	21.822,568

Tablo 6'da Kandıra ilçesi büyükbaş ve küçükbaş hayvan potansiyeli yer almaktadır. Büyükbaş toplam hayvan sayısı 35198 olup, 4100 işletme bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanlar (koyun-keçi) toplam 11732, kanatlı hayvanlarda ise toplam 105.000 tavuk olup, 107.900 kanatlı hayvan bulunmaktadır. Kandıra'nın özellikle Manda ve Hindisi meşhur olup, ünlü Kandıra yoğurdu ve dartsısı da bu hayvanların sütü ve yumurtasıyla yapılmaktadır. Kandıra ilçesinde toplam 45 işletme de, 3000 adet arı kovani olduğu ve en fazla kovan 1200 adet ile 30-99 kovana sahip küçük işletmeler olduğu görülmektedir. Kandıra'da satış ve toplu tüketim yapan gıda işletmesi sayısının 545, üretim yapan gıda işletmesi sayısının ise 34 olduğu anlaşılmaktadır [34].

Tablo 6. Kandıra İlçesi Hayvancılık Büyükbaş/ Küçükbaş Varlığı Sebzeler [34]

İşletme Büyüklüğü	İşletme Sayısı	Büyükbaş Hayvan Sayısı				
		Yerli Irk	Melez	Kültür Irk	Manda	Toplam
1-5 Baş	1995	15	2563	2654	20	5252
6-10 Baş	1068	25	4235	4352	310	8922
11-25 Baş	895	37	6554	7356	530	14477
26-50 Baş	118	0	1798	2015	0	3813
51-100 Baş	17	0	125	1169	100	1394
101-200 Baş	5	0	80	480	150	710
201 Baş Üstü	2	0	50	580	0	630
Toplam	4100	77	15405	18606	1110	35198

Küçükbaş Varlığı		
KOYUN	KEÇİ	TOPLAM
9899	1833	11732

Kandıra İlçesi 2012 Yılı Köy Kanatlı Mevcutları

Tavuk	Hindi	Ördek	Kaz
105.000	1.400	800	700

Türkiye İstatistik Kurumu Seçilmiş Göstergelerle Kocaeli 2013 raporuna göre, Kocaeli ilinde ilçelere göre 2013 yılı, büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvanları ve bal üretiminde; 34257 büyükbaş hayvan ile Kandıra büyük bir farkla ilk sırada yer almaktadır. Süt üretiminde 30559 ton ile yine Kandıra açık bir farkla ilk sırada yer almaktadır. Kümes hayvanlarında ise 3095300 ile yine ilk sırada olup, Kocaeli ili kümes hayvanlarının hemen hemen yarısına sahiptir.

Tablolardan ve TÜİK verilerden anlaşılacağı üzere, Kandıra Kocaeli ilinin hem tarımsal üretim hem de hayvancılık ve hayvanlardan elde edilen gıda ürünleri bağlamında, Kocaeli'nde ilk sırada yer almakta ve şehrin üretiminin yarından fazlasını gerçekleştirmektedir. Bu da ilçenin halen tarımla geçindiği ve yerel halkın tarımsal üretime dayalı yaşamını göstermektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Küreselleşme karşıtı bir hareket olarak doğan yavaş şehir bölgesel hareketi, büyüyen uluslararası alanda yer almış ve sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, yavaş şehir anlayışı, küçük kentlerin/ilçelerin uluslararası ağlardan nasıl yararlanabileceklerine ilişkin güzel bir örnektir [14].

Sürdürülebilir kalkınma, mevcut doğal kaynakların bugünkü kullanımını, gelecek nesillerin kullanımını da sağlamaya yönelik olarak en uygun düzeyde gerçekleştiren, ülkelerin kalkınmasının önünü açmaktır. Bu doğrultuda Kandıra ilçesinin yavaş şehir aday olarak, yavaş şehir ağına dahil olmasıyla, gerek ulusal, gerekse uluslararası bilinirliği artacak, sürdürülebilir kırsal turizm anlayışı ile yerel kalkınma sağlanabilecektir.

Yavaş şehir kriterleri değerlendirildiğinde, yavaş şehirlerin sürdürülebilir kırsal turizm koşullarını içerisinde barındırdığı ve yerel kalkınma örnekleri olduğu görülmektedir. Yavaş şehirlerin; kentlerin geleneksel sivil mimarisini korumaları, şehir merkezine araçların girmemesi, geleneksel beslenmeye verdiği önem ve yöresel ürünlerin üretimini ve tüketimini teşvik etmeleri, sürdürülebilir enerji kullanımını desteklemeleri, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ön koşulu ve daha çok yeşil alana olan gereksinim, ülkemizde Yavaş Şehir Hareketinin anlayışına olan ilginin artmasını beraberinde getirmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin yavaş şehir prensiplerini benimsemeleri ile ilçe; sanayiden uzak kalmakta, yöre yerel yaşamının, el sanatları ve kültürel yapısının korunması kendiliğinden sağlanmakta, yöre halkı iş ve kazanç elde edebilmektedir.

Kandıra ilçesinin mevcut doğal ve bozulmamış doğası, yaşayan gelenekleri, yavaş yaşamının korunması ve sürdürülebilir kalkınması için yavaş şehir ağına üye olması, ilçe ve çevresinin gelecekte de doğasının ve yerel kültürünün

korunması için anahtar rol oynamaktadır. Kandıra'nın özellikle tarım ve hayvancılığa dayalı kırsal yaşamı, ilçe halkının sürdürülebilir ekonomik kalkınması için kırsal turizm faaliyetlerinin yapılabilirliğine de elverişlidir. Ayrıca yavaş şehir felsefesi ile sürdürülebilir kırsal turizm anlayışı da birbirine destekler niteliktedir. Kırsal turizm etkinlikleri, yavaş şehir anlayışında olduğu gibi, doğal ve kültürel değerler üzerinde olumsuz etkilerin yaşanmaması ve yörenin sürdürülebilirliğini hedeflemektedir. Kandıra ilçesi yavaş şehir kriterleri bakımından değerlendirildiğinde, yavaş şehir olabileceğine inanılmaktadır. Bu bağlamda temel kriterler bakımından değerlendirildiğinde Kandıra ilçesinin;

- Nüfusunun 50 binin altında olması,
- Hava, su, toprak kalitesi bakımından uygun ya da uygunlaştırılabilecek seviyeye getirilebilecek olması,
- Kocaeli ili işlenebilir tarım alanlarının %55'ini tek başına karşılayacak kadar yüksek oranda tarımsal üretim yapılması,
- Yeşil Yıldız'a sahip örnek bir eko köye sahip olması ve bu köyde; yenilenebilir enerji kaynakları ve kompost gübre üretimi gerçekleştirilmesi ve organik tohum bankasına sahip olması,
- Ekolojik eğitim veren, kırsal turizm tesisine sahip olması,
- Kandıra taşı ve Kandıra bezi gibi geleneksel değerlerin yaşatılıyor ve ekonomiye can veriyor olması,
- Ağaçağıl köyü gibi yaşayan sivil mimari örneği köyleri ve köy evlerinin varlığı,
- Manda, hindi gibi özel türde ün yapmış hayvanların varlığı ve üretim yapılıyor olması,
- Manda yoğurdu, Dartı gibi coğrafi işaretli olabilecek özel ürünlere sahip olması,
- Çilek, Fındık, Kandıra biberi gibi ünlü ve çok sayıda çeşitlilikte meyve-sebze üretimi yapılmasıdır.

Sonuç olarak; *Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma İçin Yavaş Şehir* olmasını önerdiğimiz *Kandıra'nın* yavaş şehir olması için aday olabilmek için, özetle aşağıdaki çalışmaların yapılması önemlidir;

Yavaş Şehirlerin temel unsurlarından birisi, öncelikle kent halkının birlikte karar verdiği bir yaşam tarzı ve hizmet anlayışını gündeme getirmesidir. İlaveten yavaş şehir uygulamaları, yerel halkın sürdürülebilir yaşamını ve tüketim tarzını içermektedir. Bu sebeple, Kandıra'da aday olma sürecine girmeden önce, yerel halk ile görüşülerek, çeşitli bilgilendirme toplantıları, eğitimler verilmeli, yoğun halkla ilişkiler çalışmaları yürütülmelidir.

Yavaş Şehir sürecinde belediyeler, kent yönetimini halkla paylaşarak, STK'lar ile yakın işbirliği içerisinde. Kandıra'da oluşturulacak yavaş şehir konseyi; kamu yöneticilerinden, sivil toplum kuruluşlarına, köy muhtarlarından, üniversite öğrencilerine, çiftçilerden,

balıkçılara, ev hanımlarına kadar her kesimden temsilci olmalıdır.

Kandıra'da tarımsal etkinlikler, balıkçılık, hayvancılık ile yerel kırsal yaşantısını sürdürerek, köylerin ve ilçenin ekonomik refahını kırsal turizm etkinlikleri ile gerçekleştirilmelidir. Örneğin; Ağaçtağlı gibi mimari dokusu bozulmamış köy evlerinde ev pansiyonculuğu, Kandıra'nın meşhur dartılı yumurtasıyla köy kahvaltıları, Manda yoğurdu, Kandıra hindisi, Kandıra sebzelerinden oluşan geleneksel yemeklerinden oluşan gastronomisi ile kırsal turizme adım atmalıdır. Kırsal turizm ile yavaş şehirler sürdürülebilirlik, yerellik ve kırsal kalkınma felsefeleriyle, birbirini tamamlar niteliktedir.

Yavaş şehir kriterleri değerlendirildiğinde, Yavaş Şehirlerin sürdürülebilir kırsal turizm koşullarını içerisinde barındırdığı ve yerel kalkınma modeli olduğu görülmektedir. Yavaş şehirlerde; kentlerin geleneksel sivil mimarisini korumaları, şehir merkezine araçların girmemesi, yöresel ürünler üretimini ve tüketimini teşvik etmek ve bununla birlikte sürdürülebilir enerji kullanımını desteklemek, geleneksel beslenme, yenilenebilir enerji kaynakları ve daha çok yeşil alana olan gereksinim, ülkemizde de yavaş şehir hareketinin hızla gelişmesine ve buna aday pek çok yerel yönetimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Kandıra ilçesinin mevcut doğal ve bozulmamış doğası ve yaşayan gelenekleri, yavaş yaşamının korunması ve sürdürülebilir kalkınması için yavaş şehir ağına üye olması anahtar rol oynamaktadır. Yerel yönetimlerin yavaş şehir prensiplerini benimsemeleri ile ilçe sanayiden, ilçe ve köylerinin yerel yaşamın, el sanatları ve kültürel yapının korunması kendiliğinden sağlanacaktır. Sürdürülebilir kırsal turizm ile de yöre halkına iş ve kazanç sağlanacaktır.

Bu çalışmada, Kandıra Bölgesinde yapılacak yavaş şehir çalışmaları açısından ikinci veriler kullanılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda, kısa-orta ve uzun zaman diliminde yavaş şehir ve uygulamasının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, gerçekleşme durumunda ise, ne tür bir yol haritası izleneceğini ortaya koyacak diğer nitel ve nicel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca bundan sonra, yerel halk, yerel yönetimler, STK'lar ve diğer paydaşların içinde bulunduğu proje tabanlı çalışmalar yapılabilir.

Kandıra ilçesi ve köylerinde, sanayi tesislerinin olmayışı, zengin gastronomisi, yaşatılan geleneksel el sanatları, bakir kalmış doğası, uzun sahil şeridi, zengin orman varlığı, su kaynakları ve ulaşılabilirliği ile yavaş şehir olabilmek için önemli avantajlara sahiptir. Kandıra'da kısa sezonuyla deniz turizminin yoğunluğu ve ikincil konutların sayısının fazlalığı, Kandıra'nın bazı sahil köylerinde dokunun zedelenmesine ve ticarileşmeye neden olmuştur. Yöre halkının gençlerinin işsizlik sorunu, dış göçe neden olmuş, iki aylık deniz turizmi halkın geçimi için yetersiz kalmıştır. Ancak Kandıra'nın, yavaş şehir ağına dahil olarak, marka bir destinasyon olması, uluslararası akredite edilme olanağıyla ve sürdürülebilir kırsal turizm anlayışıyla, sürdürülebilir yerel kalkınma hamlesini gerçekleştirebileceğine inanılmaktadır.

KAYNAKLAR

[1] Kement Ü.ve Göral M., 2015: Demografik Özellikleri Açısından Turistlerin, Cittaslow Uygulaması İle İlgili Tutumlarının Değerlendirilmesi ve Tekrar Ziyaret Etme Niyetlerine Etkisi: Perşembe Örneği, Journal of Recreation and Tourism Research, 2 (2), 12-19.

[2] Sarıbaş Ö., Kömürçü S. ve Güler M.E., 2015. Yavaş Şehirlerde Yaşayan Gençlerin Çevre ve Sürdürülebilir

Kalkınma Algıları, Seferihisar Örneği, Doğu Karadeniz Bölgesi, Sürdürülebilir Turizm Kongresi, Gümüşhane.

[3] Yalçın A. ve Yalçın S., 2013, Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir Mi? Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 5, No 1, 2013 Issn: 1309-8012

[4] Keskin, E.B. 2012, Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow), Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Ocak -8/01,81-99.

[5] Ahıpaşaoğlu S., Çeltek E., 2006. Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitabevi, Fersa Matbaacılık, Ankara.

[6] Demir C. ve Çevirgen A., 2006. EkoTurizm Yönetimi, Nobel Yayın No: 859, İktisadi İşletme Yayınları Dizisi: 113, Ankara.

[7] Kahraman N. ve Türkay O., 2006. Turizm ve Çevre. Detay Yayıncılık, İkinci Baskı, Ankara. Karataş A. ve Karabağ Ö., 2013. Cittaslow Hareketinde Çevre Eğitiminin Önemi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 29, Haziran.

[8] Şahin ve Kutlu, 2014. Cittaslow: Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Bir Değerlendirme, Journal of Tourism and Gastronomy Studies (2) (1),55-63.

[9] Emekli G, Südaş İ., Soykan F., 2007. Göç, Kırsal Kalkınma-Kırsal Turizm ve Türkiye. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Çevre-Kentleşme Sorunları ve Çözümleri, 1.Cilt, Bildiriler,10-15.09.2007 Ankara/Türkiye.

[10] Uçar M., Çeken H. ve Ökten Ş., 2010. Kırsal turizm ve Kırsal Kalkınma (Fethiye Örneği), Detay Yayıncılık, Ankara.

[11] Ün E., Tutar F., Tutar E. ve Erkan Ç., 2012. Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği. International Conference On Eurasian Economies, 345-350.

[12] Akpulat, N.A., 2015. Ödemiş'in Kırsal Turizm Arz Kaynakları Açısından Değerlendirilmesi ve Öneriler, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 5(2):84-91, ISSN:1307-1149, E-ISSN:2146-0086, www.nobel.gen.tr

[13] Lane B., 2005. Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool for Development and Conservation, RIAT Revista Interamericana de Ambiente y Turismo, 1(1), Interamerican Journal of Environment and Tourism, 12-18.

[14] Ergüven, M.H., 2011. Cittaslow-Yaşamaya Değer Şehirlerin Uluslararası Birliği: Vize Örneği, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2011 Issn: 1309 -8039.

[15] Karadeniz, C.B. 2014. Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7/29. <http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi29turkce.htm>

[16] Şahinkaya, S.2010. Bir Yerel Kalkınma Modeli: Cittaslow ve Seferihisar Üzerine Değerlendirmeler. <http://www.yimg.com/kq/groups/6148269/830833983/name...>, E.T: 09.03.2016

[17] Karataş A. ve Karabağ Ö., 2013. Cittaslow Hareketinde Çevre Eğitiminin , Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 16 - Sayı: 29, Haziran.

[18] <http://cittaslowturkiye.org/#uluslararası>, E.T: 06.05.2016

[19]<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/verimlilik/article/view/5000153918> E. T: 06.04.2016

[20] Tayfun A. ve Acuner E., 2014. Cittaslow: Çamlıhemşin İçin Bir Model Önerisi, Journal of Tourism and Gastronomy Studies 2/1 (2014) 46-54.

- [21] <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/surdurulebilir-bir-yerel-kalkinma-modeli-yavas-sehirler-ve-ekoturizm/1772>,
E. T: 06.04.2016
- [22] Hekimci, F., 2013. Sürdürülebilir Bir Kentsel Yaşam Örneği: Yavaş Şehirler, IV.Verimlilik Kongresi, Ankara.
- [23] <http://seferihisar.bel.tr/index.php/eko-turizm.html>,
E.T: 03.05.2016
- [24] Eskicioğlu, H. 2009. E.T: 03.05.2016
<http://www.izmirdesanat.org/yavas-sehirler/>.
- [25] www.italyaonline.net/Italya/hakkinda/makaleler/Sakin%20Sehirler.htm E.T: 03.05.2016
- [26] <https://www.haberler.com/mandalina-ureticileri-birligi-kanada-da-4959285-haberi> E.T: 03.05.2016
- [27] <http://kandira.bel.tr/kandiranin-cografik-konumu>,
E.T: 06.05.2016
- [28] <http://kandira.bel.tr/kandiranin-tarihi/>, E.T:
06.05.2016
- [29] <http://ercaninal.blogspot.com.tr/2013/03/kandira.html>
E.T: 06.05.2016
- [30] Üzümcü T.P., Çelik A., Otur S., Hacıoğlu A., 2015. Kırsal Alanların Sürdürülebilir Kırsal Turizm Amaçlı Kullanılması Kocaeli-Kandıra Örneği, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi,5(1): 25-31, ISSN:1307-1149, E-ISSN:2146-0086, www.nobel.gen.tr
- [31] <http://www.kandiragiosb.org.tr/> E.T: 07.05.2016
- [32] <http://rapory.tuik.gov.tr/>, E.T: 07.05.2016
- [33] <http://www.kandira.gov.tr/nufus-mudurlugu>,
E.T: 07.05.2016
- [34] <http://www.kandira.gov.tr/kandira-gidatarim-ve-hayvancilik-ilce-mudurlugu> E.T: 06.05.2016
- [35] Günerhan, S.A., Erdem Ü. ve Günerhan H., 2010. Çevre ve Enerji Açısından Yavaş Şehir Hareketinin Gelişimi:34-35. mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/92ea5eb97cbf51f
- [36] Seçilmiş Göstergelerle Kocaeli 2013, Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 4216, Issn 1307-0894.